

“BAHARİYE”NİN FRANSIZCA, RUSÇA VE SIRPÇA ÇEVİRİLERİ

İsmail Eren

Mesîhî'nin tam iki yüzyıl önce Sir Williams Jones tarafından Lâtinceye çevrilen Bahariye adlı şiirinden sonra Avrupa'da Türk edebiyatına karşı büyük bir ilginin gösterilmesine başlanmıştır. Jones'un eserinde yayınlanan Bahariye'nin Türkçe metni, mensur ve manzum Lâtince çevirisi, gerek XVIII. yüzyılda gerekse daha sonraki devirlerde diğer bazı Avrupa dillerine çevirilmesi için esas olmuştur¹. Bu suretle, Mesîhî'nin tercümeihali ve Bahariye'nin aslı ile çevirileri, Avrupa'da yayınlanan bazı genel ve edebiyat ansiklopedileriyle dünya edebiyatı tarih ve antolojilerinde yer almıştır. Hatta tanınmış müsteşriklerden Ettore Rossi² ve Fehim Bayraktareviç³, gerek Mesîhî'nin tercümeihali gerekse Bahariye'nin çeşitli çevirilerinin tarihçesi üzerine birer inceleme de yayınlamışlardır. Bundan başka, E. Rossi, Bahariye'nin mensur İtalyanca, F. Bayraktareviç ise ilk defa olarak manzum Sırpçahırvatça çevirisini de neşretmişlerdir. Bununla birlikte A. Krımskiy, daha 1910 yılında Bahariye'nin Avrupa'da yapılmış olan bazı çevirileri hakkında bilgi vermiştir⁴.

Biz bu yazımızda, Fehim Bayraktareviç'in Bahariye üzerine 1955 yılında yazmış olduğu incelemesinde belirtilmeyen Fransızca ve Rusça çevirilerle bu tarihten sonra yapılan daha bazı tercüme ve kendisinin manzum olarak Sırpçahırvatçaya çevirdiği Bahariye hakkında bilgi vermeğe çalışacağız.

1 W. Jones, *Poesios asiaticae commentariorum libri sex cum appendice*, London, 1774, s. 363 - 377 ; 2. Baskısı : Leipzig, 1777, s. 222 - 228.

2 E. Rossi, *L'ode alla primavera del turco Mesîhî, tradotta in latino de W. Jones e ricantata in italiano de G. Marchetti* (1834), *Oriente Moderno*, XXXIV, 1954, s. 82 - 90.

3 Fehim Bajraktareviç, *Jedna turska pesma koja je ušla u svetsku književnost* [Dünya edebiyatında yer alan bir Türk şiiri], *Letopis Matice sprske*, Yıl 131, cilt 376, Novi Sad, 1955, s. 142-147. Bu incelemenin tarafımızdan yapılan tercümesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* nin bu sayısında “Mesîhî'nin dünya edebiyatında yer alan “bahariye”si başlığı altında yayınlanmıştır.

4 A. Krımskiy, *Istoriya Turtsii i ee literaturu*. 2. Kısım. Moskova 1910, s. 71.

Fehim Bayraktareviç'e göre Bahariye'nin ilk Fransızca çevirisi, 1877 yılında yayınlanmıştır. Halbuki de Gournaud daha 1789 tarihinde Toderini'nin *Türk Edebiyatı Tarihi* adındaki eserini⁵ Fransızcaya çevirdiği zaman bu eserde Bahariye'nin Fransızca tercümesini de yayınlamıştır⁶. İki yıl sonra (1791'de) meçhul bir kişi tarafından Bahariye'nin bu Fransızca çevirisi Rusçaya tercüme edilmiştir⁷. 1966 yılında bu çevirinin tarihçesini teferruatıyla yazan I.V.Borolina'ya göre, Bahariye'yi Rusça'ya ilk defa çeviren, Fransızca'dan başka, Jones'un yayınlamış olduğu Türkçe metin ve Lâtince çevirilerinden de yararlanmıştır. Bu iddiasını ispatlamak için Borolina, Bahariye'nin bazı Türkçe, Lâtince, Fransızca ve Rusça mısralarını yan yana yayınlamış, ayrıca, 1791 yılında yayınlanmış olan mensur Rusça çevirinin hepsini de bu incelemesine iktibas etmiştir⁸. Bu ilk Rusça çeviriden bir yüzyıl kadar sonra (1899'da) A. Muhlinskiy, *Osmanlıca Okuma Kitabı* adlı eserinde, Bahariye'nin orijinal metnini yayınlamıştır⁹. A. Krımskiy ise 1910 yılında neşrettiği *Yükseliş devrinden gerilemenin başlangıcına kadar Türkiye ve edebiyatı tarihi* adlı eserinde, Bahariye'nin bazı kıt'alarını Rusçaya çevirmiştir¹⁰.

V.S.Garbusova'nın 1963 yılında yayınlanmış olan *Ortaçağ Türkiye Şairleri* adındaki eserinde, Mesîhî'nin tercümeihali, Bahariye'nin, yedinci, onuncu ve onbirinci kıt'alar hariç, Arap harflerinde transkripsyonu ve kendisi tarafından manzum olarak yapılan Rusça çevirisi neşrolunmuştur¹¹. Nihayet, E.I.Maştakova, 1972 yılında yayınlamış olduğu *Türk Edebiyatında Hicviye ve Mizah Tarihinden* adlı eserinde, *Mesîhî'nin Şehrengizi* bölümünde (s. 112-124) Bahariye'nin çeşitli çevirilerinden de söz etmiştir¹².

5 Giambatista Toderini, *Letteratura turchesca*, Venezia 1787, I, s. 217 - 219.

6 *De la littérature des Turcs* par M. l'Abbe Toderini. Traduit de l'italien en français par M. l'Abbe de Gournaud, lecteur et professeur royal, t. I. Paris, 1789.

7 Fransızcadan çevirilirken hayli özetlenmiş olan *Türklerin nazım san'atı hakkında* [О стihotvorstve turök] adlı bölümde (s. 216 - 221) Bakî, Nefî, Mesîhî, Kâzım, Mısırî, Nabî ve Ragıp Paşadan söz edildikten sonra, Bahariye'nin Rusça çevirisi yayınlanmıştır (Çteniya dlya vkusa, razuma i çuvstvovaniy, çast' vtoraya, Moskova 1791, s. 218 - 221). Bununla birlikte, Türk edebiyatından Rusçaya çevirilen ilk eser, Nabî (1640-1712) 'nin bir nasihat-name mahiyetinde olarak oğlu Ebülhayir'e ithafen yazdığı *Hayriye*'dir (*Sovetü Nebi efendiya sunu*, Moskovskoe ejemesyaçnoe izdanie, çast' II Temmuz 1781, s. 161 - 181).

8 I. V. Borolina, *Iz istorii pervih perevodov turetskoy hudojestvennoy literaturı v Rossii* (Po materialam russkoy periodičeskoj pečati XVIII v.) [Rusya'da Türk edebiyatından yapılan ilk çeviriler tarihinden. XVIII. yüzyıl Rus basınından]. Voprosı tyurkskoj filologii, Moskova 1966, s. 201 - 204.

9 A. Muhlinskiy, *Osmanskaya hrestomatiya*, S. Petersburg, 1889.

10 A. Krımskiy, *Istoriya Turtsii i ee literaturı ot rastsveta do naçala upadka*, Moskova, 1910, s. 71 - 72.

11 V. S. Garbusova, *Poeti srednevekovoy Turtsii*, Leningrad 1963, s. 135 - 140.

12 E. I. Maştakova, *Iz istorii satiri i yumora v turetskoj literature*, Moskova, 1972.

Mesîhî'nin Bahariye şiiri, XVIII. yüzyılda Türkçeden Rusçaya çevirilen ilk ve büyük bir ihtimâle göre biricik lirik manzum eserdir¹³.

Kanaatimize göre, Bahariye'nin çeşitli dillere yapılan manzum çeviriler arasında en başarılısı, Prof. Fehim Bayraktareviç'in Sırpçahırvatça tercümesidir. Kendisi, orijinalin gerek vezni gerekse kafiye ve diğer özelliklerini belirtmekte büyük bir titizlik göstermiştir.

İki yüzyıldan beri Bahariye'nin yapılmış çeşitli Lâtinçe, İtalyanca, Fransızca, Rusça, Almanca, İngilizce ve Sırpçahırvatça çevirileri hakkında bizde de ergeç ilginin uyanacağına büyük bir ihtimal veriyoruz. Bu sebepten biz burada, şimdilik, A. Navarian¹⁴, V.S.Garbutova¹⁵ ve F. Bayraktareviç¹⁶ tarafından yapılan Fransızca, Rusça ve Sırpçahırvatça çevirileri aynen iktibas ediyoruz. Lâtinçe, İtalyanca, Almanca ve İngilizce çevirileri ise daha sonra yayınlayacağız.

Bahariye'nin Fransızca çevirisi

Entends-tu le chant du rossignol qui module :
C'es le printemps. Dans les jardins on prépare le berceau ;
Les fleurs, les amandiers sèment l'argent.
Sois joyeux et content, car elle s'envole,
Elle ne dure pas, la saison printanière.

De nouveau les champs et les prés se parent de mille fleurs ;
Au bosquet de rosiers on s'amuse à faire une tente fleurie ;
Qui sais si, tant que durera ce printemps,
Chacun de nous sera encore en vie !
Sois joyeux et content, car elle s'envole,
Elle ne dure pas, la saison printanière.

La rosée resplendit sur le calice des lis.
Et ses gouttes descendent sur le bosquet des rosiers ;
Si tu cherches la volupté, c'est moi qu'il faut écouter.
Sois joyeux et content, car elle s'envole,
Elle ne dure pas, la saison printanière.

13 I. V. Borolina, *Iz istorii pervih perevodov turetskoy hudojestvennoy literaturi v Rossii* s. 204.

14 A. Navarian, *Les Sultans Poetes* (1451 - 1808), Paris, 1936, s. 45-46.

15 Bk. taban notu 11.

16 Bk. taban notu 3.

Les jeunes filles sont des lis mêlés aux roses,
 Aux oreilles desquelles pendent des perles de rosée.
 Ne te fais point illusion, n'espère pas
 Que ces beautés seront toujours durables.
 Sois joyeux et content, car elle s'envole,
 Elle ne dure pas, la saison printanière.

Il est passé le temps où les herbes gisaient languissantes,
 Où la rose avait incliné la tête sur son sein ;
 Voici le temps où les collines se couvrent de fleurs.
 Sois joyeux et content, car elle s'envole,
 Elle ne dure pas, la saison printanière.

A l'aube les nuées versent des perles sur le bosquet de rosiers
 Le souffle de la brise exhale le musc de Tatarie ;
 Hâte-toi de jouir, mais ne t'attache pas à la vie !
 Sois joyeux et content, car elle s'envole,
 Elle ne dure pas, la saison printanière.

Le parfum de la rose rend l'air si doux
 Que la rosée en tombant se transforme en eau de rose ;
 L'éther étend sur le jardin des nuages comme une tente.
 Sois joyeux et content, car elle s'envole,
 Elle ne dure pas, la saison printanière.

J'espère, quant à moi, que mon chant rendra célèbre ce vallon ;
 Qu'il soit donc pour ses hôtes un souvenir de joie et de beauté !
 Tu es un rossignol, ô Mésihi! quand tu marches au milieu
 des belles aux joues de rose.

Sois joyeux et content, car elle s'envole,
 Elle ne dure pas, la saison printanière.

Bahariye'nin Rusça çevirisi :

Vnimay, solovey, rasskazu u tom, što prišla pora vesni,
 V kajdom sadu sumyatitsu sozdala pora vesni,
 Stali rassipat' na nee serebro tsveti vesennego mindalya,
 Veselis' i pey, proydet, ne ostanetsya éta pora vesni !

Snova različnimi tsvetyami ukrasilis' gori i dol,
 Dlya naslajden'ya sozdali tsveti šater v tsvetnike,
 Kto znaet, kto budet jiv i kto umret do sleduyuşçey vesni
 Veselis' i pey, proydet, ne ostanetsya éta pora vesni !

Vse v tsvetnike napolнено svyaşçennim svetom
 İ sredi zeleni gordo rdeyut tyul'pani,
 O, musul'manskaya obşçina, seyčas mig dlya religioznogo ékstaza,
 Veselis' i pey, proydet, ne ostanetsya éta pora vesni !

Snova rosa prevratila klinok irisa v sokrovişçnitsu,
 Rosinki pitali v sebya aromat gyulistana,
 A dlya vzora éto tsel' vseh tseley,
 Veselis' i pey, proydet, ne ostanetsya éta pora vesni !

O rozi i tyul'pani, krasavitsı s pestrimi duşami !
 Na vaşih uşah jemçujinami povisli rosinki,
 No, obmanuvsis', ne podumay, što takimi ostanutsya večno,
 Veselis' i pey, proydet, ne ostanetsya éta pora vesni !

Tyul'panami i anemonami, vidneyuşçimisya v gyulistane,
 Molniya prolila krov' lantsetom dojdya v sadu,
 Esli ti posvyaşçenny, pridi, horoşo vremena provedeş' s druž'yami,
 Veselis' i pey, proydet, ne ostanetsya éta pora vesni !

Kogda tuça kajdoe utro ronyaet jemçug na tsvetnik,
 Kogda dunovenie utrennego veterka polno aromatom tatarskogo muskusa,
 Kogda v mire tsarit vlyublennost', ti ne zevay,
 Veselis' i pey, proydet ne ostanetsya éta pora vesni !

Aromat tsvetnika nastol'ko propital čistim muskusom vozduh,
 Čto, opustivşis' na zemlyu, on prevraşçaetsya v kapel'ku rozovoy vodi,
 Nad tsvetnikom nebosklon raskinul şalter iz tuç,
 Veselis' i pey, proydet, ne ostanetsya éta pora vesni !

Bahariye'nin Sırçahırvatça çevrisi

MESİHİ : PROLEĆNA PESMA

Slušaj kako slavuj peva : evo dodje proleće !
 Sad ožive svaka bašta, svud se kolo okreće,
 A s prolećnog badem-stabla srma-behar doleće :
 Pij, uživaj, jer će za čas... proći ovo proleće !

Opet se šar-cvećem kite cvećnjaci i doline,
 Od veselja cveće penje šator nasred gradine,
 Ko zna : ko živ ko li mrtav dočeka do godine ?
 Pij, uživaj, jer će za čas... proći ovo proleće !

Sav perivoj zablista od Ahmedove svetlosti,
 Ashâbi su zelen-travke a lale soj kreposti !
 O vernici, sad je vreme zanosa i radosti :
 Pij, uživaj, jer će za čas... proći ovo proleće !

Rosa sablju perunike draguljem nakitila,
 Topovima iz vazduha ružičnjak osvojila ;
 Ako želiš rasonodu, slušaj moja pravila :
 Pij, uživaj jer će za čas... proći ovo proleće !

Ko od ružâ i od lalâ lepši obraz poznaje ?
 Od rose im na ušima šarni biser postaje !
 Ne varaj se i ne misli da to večno ostaje :
 Pij, uživaj, jer će za čas... proći ovo proleće !

U cvećnjaku božur, lala, rujna ruža miriše,
 Ko da krv im munja pusti lakim nožem od kiše ;
 Ako ceniš svoje vreme budi s dragim najviše :
 Pij, uživaj, jer će za čas... proći ovo proleće !

Prodje vreme kad su travke, bolne, na tlu ležale,
 Kad su, misleć na pupoljke, ruže glavu spuštale,
 Dodje vreme kad su lale, gorom, dolom procvale :
 Pij, uživaj, jer će za čas... proći ovo proleće !

Kad u zoru biser-kišom oblak ruže umiva,
 Kad u jutru zefir zemljom tatar-mošus izliva,
 Ne dangubi dok svet ceo u ljubavi uživa :
 Pij uživaj, jer će za čas... proći ovo proleće !

Vazduh trepti, pun mošusa iz mirisnog cvećnjaka,
 I kap rose na tle pada ko djulsija iz zraka,
 A na cvećnjak nebo spušta svod od tamjan-oblaka :
 Pij, uživaj, jer će za čas... proći ovo proleće !

Jesenji je vetar lane sve iz bašte odneo,
 A car sveta sad je opet svakom pravdu doneo,
 Poteklo je pod njim vino a sâki oživeo :
 Pij uživaj, jer će za čas... proći ovo proleće !

Znaj, M e s i h i, ove stofe s četir' stiha zaneće,
 Ko lepote s četir' vedje u sećanju živeće ;
 Ti si slavuj, traži lice što se s ružom nadmeće :
 Pij uživaj, jer će za čas... proći ovo proleće !